

UNIVERZITET CRNE GORE

DIZAJN KURIKULUMA U
VISOKOM
OBRAZOVANJU

Osnova za izradu KURIKULUMA

- Razvoj kurikuluma često počinje od tradicionalnog nasleđa i zabluda koje se odražavaju kroz pitanja:
  1. „šta će se predavati“,
  2. „kako će se predavati“.
  3. posebno „ko će predavati“ uz koncept „MOJ PREDMET“
- Razvoj kurikuluma mora da se bazira na pitanjima:
  1. „ko uči?“ i
  2. „za šta uči?“

Osnova za izradu KURIKULUMA

- Razvoj kurikuluma upravo treba da se bazira na širokoj akademski definisanoj osnovi i dilemi:

-

ŠTA DANAŠNJI STUDENTI MORAJU DA ZNAJU KADA ZAVRŠE NEKI STUDIJSKI PROGRAM

Kao i

KROZ KOJE NIVOE STUDIJA STUDENT MORA DA PROĐE DA BI MOGAO DA BUDE KONKURENTAN NA TRŽIŠTU ZNANJA

U tom smislu se u prvom dijelu prezentacije navode neki aspekti sa ciljem definisanja prave osnove za razvoj kurikuluma

ANALIZA STANJA I STRATEŠKA OPREDELJENJA ZA REORGANIZACIJU I INTEGRACIJU UCG KAO OSNOVA USPOSTAVLJANJE NOVOG MODELA STUDIRANJA

- Dokument analiza stanja i strateška opredeljenja za reorganizaciju i integraciju UCG **predstavlja osnovu za sprovođenje daljih aktivnosti na usaglašavanju sistema studiranja na UCG** principima definisanim bolonskom deklaracijom
- Ovaj dokument daje **jasna opredeljenja koja su usvojena od strane Vlade CG**
- U zaključcima dokumenta Analiza stanja i strateška opredeljenja za reorganizaciju i integraciju date su jasne smjernice i opredeljenja za organizovanje studija **po modelu 3+2+3 kao optimalnog modela koji je svakako i dominantan model u Evropskom prostoru visokog obrazovanja**
- To je **model koji predstavlja obrazac izvornog tumačenja Bolonjske deklaracije**

Aktuelni model studija 3+1+1+3

- Na UCG imamo faktički 4 nivoa studija, što nije usaglašeno sa Bolonskom deklaracijom
- Rešenje 3+1+1+3 je dijelom uzrokovano i načinom finansiranja 4 godine studija
- Ovo rešenje nije održivo i iz razloga što specijalistički nivo studija nije prepoznat ni od strane eksternih evaluatora, koji daju preporuku da se sistem uskladi sa bolonskim modelom od 3 nivoa
- Takođe, stepen specijalističkih studija nije prepoznat ni u postupku mobilnosti naših studenata

Bečelor nivo – kvalifikacije Nacionalnog okvira kvalifikacija

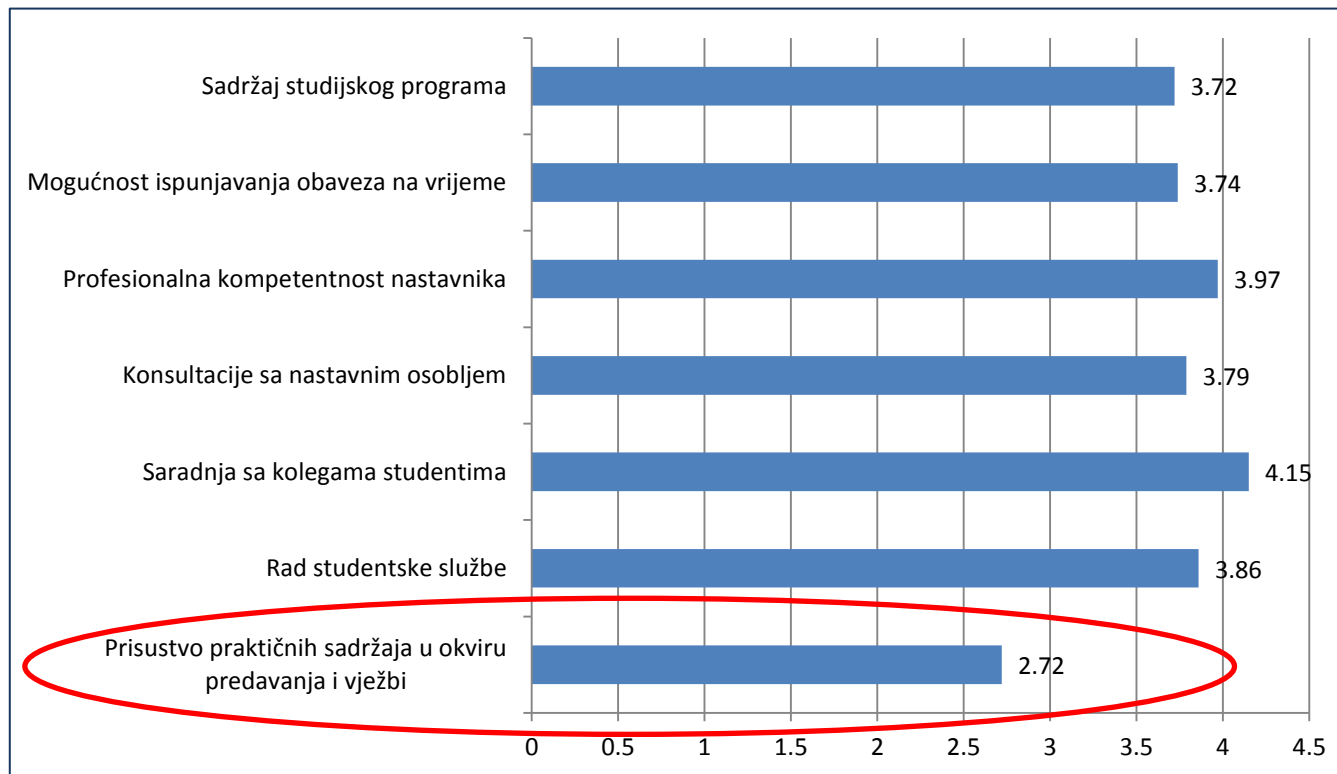
Ishode odnosno kompetencije za trogodišnji nivo studija svakako ne treba podcjenjivati.

Samo neki su dati u sledećoj tabeli **sa ciljem da se ukaže na mogućnost prisustva Bečelor studenata na tržištu rada.**

NIVO	ZNANJE	VJEŠTINE	KOMPETENCIJE
VI Bečelor	<p><u>Pokazuje širok i integrisani dijapazon znanja i razumijevanja opsega, glavnih oblasti i granica predmeta ili discipline.</u></p> <p><u>Koristi znanje koje se zasniva na aktuelnim dešavanjima i razmišlja o određenom predmetu ili disciplini.</u></p> <p><u>Pokazuje odlično razumijevanje odabira glavnih teorija i principa, kocepata i terminologije.</u></p>	<p>Primjenjuje rutinske metode ispitivanja i/ili istraživanja.</p> <p><u>Prikuplja i tumači relevantne podatke u svojoj oblasti, koristeći čitav dijapazon izvora.</u></p> <p><u>Prati i primjenjuje razvoj novih tehnika i tehnologija.</u></p> <p>Prepoznaje glavne probleme na osnovu istraživanja i kroz integrisanje znanja iz novih ili međudisciplinarnih oblasti.</p> <p><u>Pokazuje sposobnost da vrši selekciju i primjenjuje odgovarajuće pristupe i sredstva kako bi rješio probleme i završio zadatke.</u></p> <p>Primjenjuje znanje na načine koji pokazuju profesionalni pristup radu i praksi kao i <u>pokazuje sposobnost da razvija ideje i argumente, i sposobnost rješavanja problema.</u></p>	<p><u>Rješava probleme koji mogu podrazumijevati mnogo faktora u uslovima u kojima se mogu javiti neadekvatni izvori relevantnih informacija.</u></p> <p><u>Samostalan/a je preuzima inicijativu u nekim aktivnostima na užim nivoima predmeta/discipline ili na širem međudisciplinarnom nivou.</u></p> <p><u>Radi pod vodstvom, i sa kvalifikovanim licima iz struke.</u></p> <p><u>Pokazuje kreativnost u razviju projekata i inicijativa.</u></p>

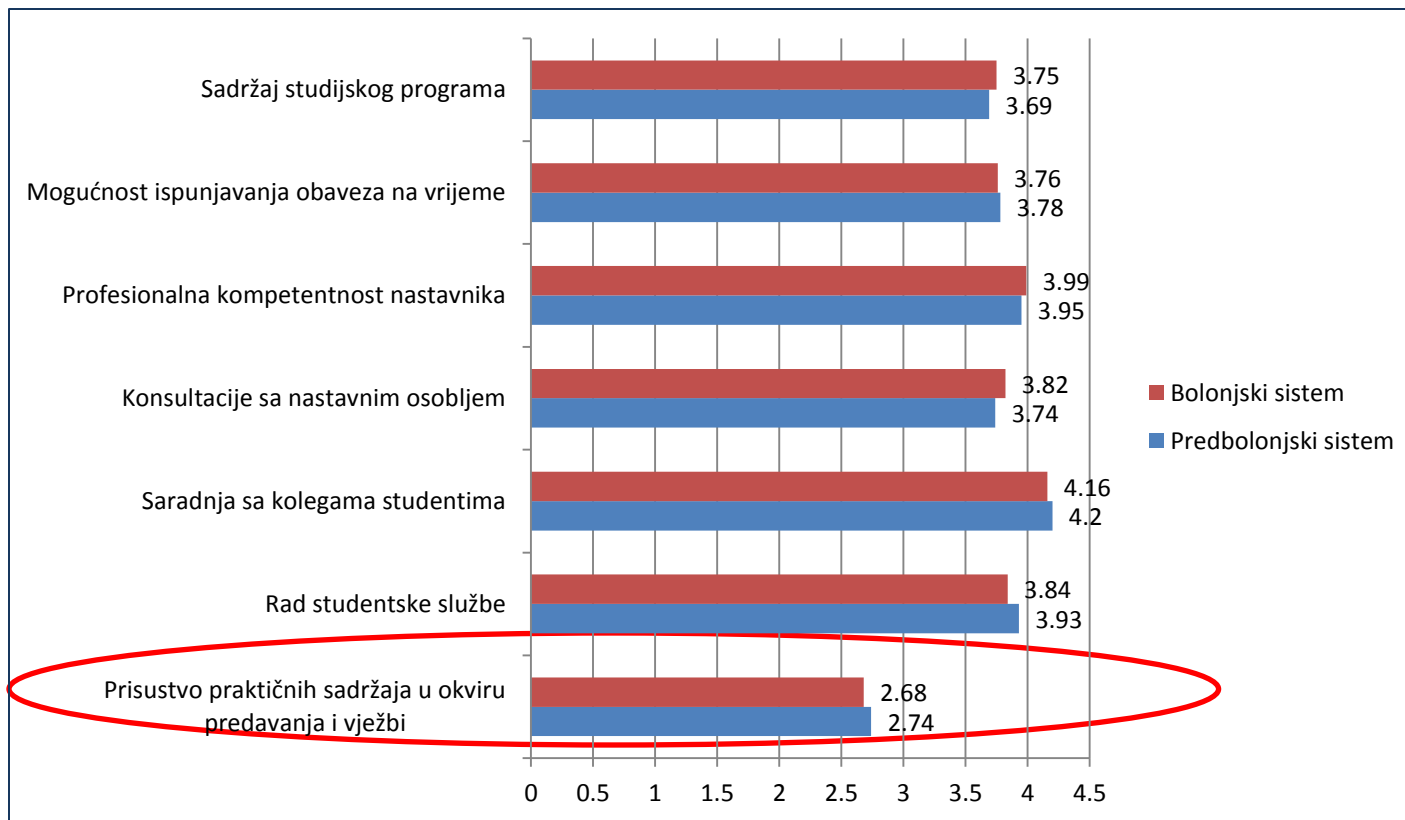
Praktična nastava kroz Istraživanje diplomiranih studenata

- Istraživanje koje je obuhvatilo studente koji su diplomirali u 2007. i u 2012. godini na svim fakultetima UCG, ukazuju između ostaloga i na nezadovoljavajuću ocjenu u smislu kategorije „**PRISUTNOST PRAKTIČNIH SADRŽAJA U OKVIRU PREDAVANJA I VJEŽBI**“ (ocjena 2.72).

- Ukupna ocjena **u pogledu ovog kriterijuma (2.72 za UCG) je znatno ispod ocjena po drugim kategorijama**

Po istom istraživanju za istu kategoriju, **stanje je slično i za predbolonjski i bolonjski režim studija**

- Dakle, **diplomirani studenti su prepoznali da praktični sadržaj nije adekvatan ni u periodu predbolonjskog niti bolonjskog načina studiranja**
- **Zakon o visokom obrazovanju potencira obavezu praktične nastave na studijskim programima u cilju postizanja primjenjivijih ishoda učenja**

Mobilnost studenta

- Jedan od osnovnih principa bolonjskog pristupa je podsticanje odnosno mogućnost mobilnosti studenata, a to jeste i strateško opredeljenje na UCG
- Ranije je naglašeno da sadašnji specijalistički stepen nije prepoznat u inostranstvu i to se kvalifikuje kao značajna prepreka za mobilnost
- Na sledećem slajdu su prikazani podaci koji ukazuju na malu mobilnost naših i stranih studenata ka nama uzrokovanu, između ostaloga i neprepoznatim modelom studija

Mobilnost po osnovu svih programa na UCG za 6 godina

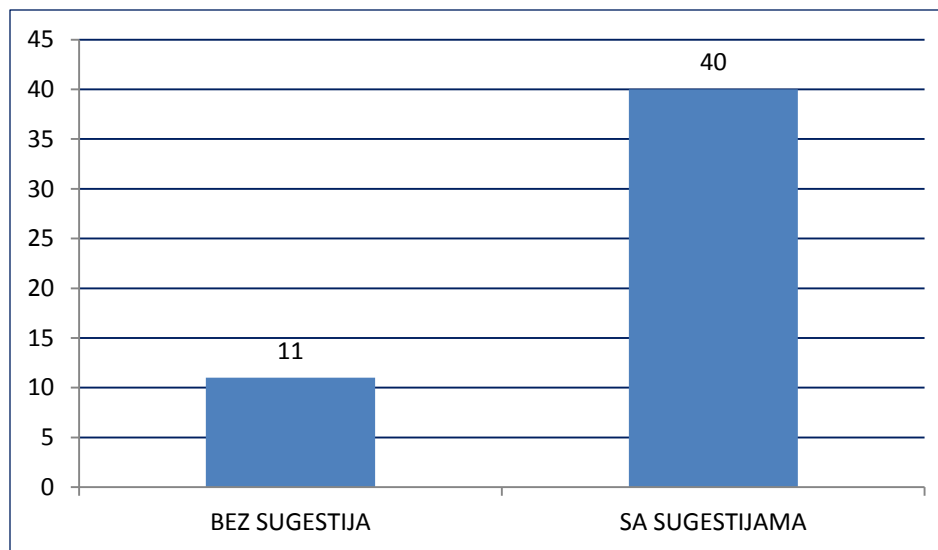
MOBILNOST STUDENATA NA UCG		
Godina	Dolazna mobilnost (Incoming)	Odlazna mobilnost (Outgoing)
2010/2011	29	54
2011/2012	23	87
2012/2013	21	85
2013/2014	19	73
2014/2015	13	39
2015/2016	21	53
UKUPNO	126	391

Uočljiva je izuzetno mala dolazna mobilnost stranih i takođe mala odlazna mobilnost naših studenata

Na Ekonomskom fakultetu u Ljubljani se za samo jednu godinu ostvari odlazna mobilnost od 400 studenata

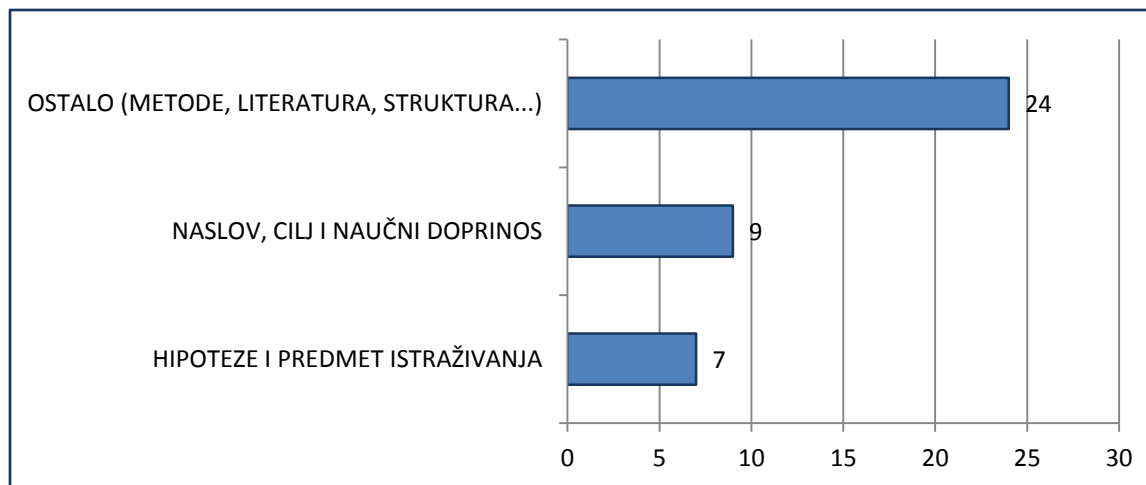
Jedan aspekt sadašnjih magistarskih studija

- Na UCG je od juna mjeseca u funkciji je Odbor za monitoring magistarskih studija
- U toku rada Odbor je pregledao 51 Prijavu magistarskih radova

- Na čak 40 (78,4 %) prijava su dati komentari-sugestije u cilju poboljšavanja kvaliteta

Poboljšavanje kvaliteta prijave magistarskih radova po kategorijama

- **Čak 16 (40%) prijava tema magistarskih radova je trebalo poboljšati** sa aspekta cilja, naučnog doprinosa, hipoteza i predmeta istraživanja

Studenti na Magistarskim studijama

- Sadašnja praksa ukazuje da na Magistarskim studijama imamo mali broj studenata što ukazuje i na neodrživost postojeće koncepcije

Ukupan broj studenata u 2014/15 godini je 510!!!

- Takođe, malo je i interesovanje za upis Magistarskih studija.

Ove godine je studije upisalo 199 studenata!!!

- Dodatno, efikasnost magistarskih studija je veoma mala, svega 26.7% !!!

- Jednogodišnje magistarske studije se uglavnom ne vrednuju adekvatno od strane poslodavaca i potencijalno vode ka inflaciji diploma

Novi model kao osnova za razvoj doktorskih studija i povećanje kvaliteta znanja

- Razvoj doktorskih studija kao i povećanje kvaliteta znanja su **jedni od najvažnijih strateških pravaca UCG**
- **Model 3+2+3 daje bolje profilisan kadar** za Doktorske studije **jer ima zaokružen ciklus od 2 godine studija** kao ulaz za doktorske studije
- **Zaokružen ciklus od 2 godine studija svakako daje veću mogućnost za planiranje ishoda učenja pojedinačnih modula a time i POVEĆANJE KVALITETA ZNANJA**

**UPOREDNA ANALIZA PREDNOSTI DVA RAZLIČITA MODELA STUDIJA
(MODELA 3+2+3 I MODELA 4+1+3)**

PREDNOSTI	
<u>3+2+3</u>	<u>4+1+3</u>
<u>Lakši process re/akreditacije</u> u toku prelaska sa modela $3+(1+1)+3$	<u>Trenutno obezbjeđuje četvorogodišnje budžetsko finansiranje</u>
Poslije trogodišnjih studija <u>moгуće je nastaviti školovanje u inostranstvu</u>	<u>Ne stvara problem prilikom nostrifikacije</u> izvan Crne Gore <u>iako nije dominantan model</u>
<u>Dominantan model</u> u evropskom prostoru visokog obrazovanja	<u>Više usaglašen sa trenutno važećim pravnim normama kojima se reguliše tržište u Crnoj Gori</u>
<u>Ne stvara problem nostrifikacije</u> izvan Crne Gore	
<u>Moguće dobijanje licenci kod strukovnih udruženja</u>	

Argumentacija za model 4+1+3

- U toku faze preispitivanja modela studija na UCG, argumentacija za model 4+1+3 je uglavnom išla u pravcu:
  1. trenutnog finansiranja,
  2. trenutnog stanja na crnogorskom tržištu rada i pravnog okvira,
  3. izbora u zvanja i slično.
- ZAPRAVO, CILJ REFORME JE, između ostaloga, da se prepoznata potreba i OSTVARI POBOLJŠAVANJE:
  1. KVALITETA ZNANJA u funkciji razvoja crnogorske privrede i institucija
  2. USLOVA ZA MOBILNOST STUDENATA,
  3. PROCESA INTEGRACIJE U EVROPSKE OKVIRE i slično.

Kurikulum ≠ Program i plan rada

- Da bi se razvio ispravan Kurikulum, potrebno je naglasiti da tradicionalni prikaz Programa i plana rada zapravo nije Kurikulum
- Današnji program i plan rada ukazuje, većim dijelom samo na discipline koje student mora da savlada, kroz prisustvo ili neprisustvo nastavi
- Malo pažnje se poklanja tome ŠTA STUDENT ZAPRAVO MOŽE DA SAZNA kroz nastavu A DA BUDE UPOTREBLJIVO NA TRŽIŠTU I DA OBEZBIJEDI EGZISTENCIJU

Šta je KURIKULUM ?

- Teško je naći definiciju koja na najbolji način opisuje pojam KURIKULUM
- U literaturi se pod pojmom KURIKULUM obično podrazumijeva odgovor na pitanja:
  1. Zašto se uči ? (ishodi učenja)
  2. Šta se uči ? (sadržaj)
  3. Kako se uči ? (način koji obezbjeđuje da studenti steknu navedene kompetencije)

PROFESOR CENTRIČAN SISTEM ?

- Današnji oblici predavanja su uglavnom PROFESOR CENTRIČNI sistemi kod kojih profesor prolazi kroz program rada i propisane discipline, a student jednostavno sluša predmet i trudi se da ga na ispitu položi ČESTO BEZ IDEJE ŠTA TO TREBA DA ZNAČI NA TRŽIŠTU
- Kod izrade Kurikuluma, neophodno je postaviti STUDENT CENTRIČAN PRISTUP kako bi se studentima obezbijedila znanja za potrebe uključivanja na tržište rada odnosno tržište znanja

ISKUSTVA DRUGIH ZEMALJA

- Ovakav pristup učenju nije specifičnost samo za našu zemlju i okruženje
- Mnoga istraživanja ukazuju da se ovakav pristup, u naravno daleko manjoj mjeri, pojavljuju i u zemljama koje su daleko razvijenije i sa boljim uslovima za učenje

Novi trendovi u razvoju znanja

Elementi kompetencije	Stari kontekst	Novi kontekst
ODGOVORNOST	Zasnovana na ponašanju pojedinca, kao što su napor i disciplina	Zasnovana na preuzimanju inicijative
STRUČNOST	Zasnovana na iskustvu	Zasnovano na identifikaciji i rešavanju problema
MEĐUSOBNA ZAVISNOST	Sekvencijalna hijerarhija	Sistem, grupni rad
OBRAZOVANJE I OSPOSOBLJAVANJE	Stečeno jednom i zauvijek	Kontinuirano
UČENJE	Pasivno, biti osposobljen	Odgovornost za sopstveno učenje, samoučenje i cjeloživotno učenje

Cjeloživotno učenje – lifelong learning

- Kako je na prethodnom slajdu naglašeno, **koncept CJELOŽIVOTNOG UČENJA je obavezujući model u savremenom shvatanju razvoja i napredovanja u karijeri i sticanju novih znanja**
- **Koncepcija doživotnog učenja se može realizovati kroz tri oblika i to:**
  - 1. Formalno učenje**
  - 2. Neformalno učenje i**
  - 3. Informalno učenje**

- Formalno učenje je učenje kroz koje student stiče ECTS kredite koji su prepoznati u sistemu visokog obrazovanja. To su programi koji se završavaju sticanjem određene diplome i programi koji se akredituju.
- Neformalno učenje je oblik učenja u kojem se ne stiču akademski krediti ali se mogu dobiti ocjene i znanje koje pomaže u izgrađivanju stručnih kvalifikacija
- Informalno učenje je koncept različitih obrazovnih programa koji se dostupni ON-LINE i obično ne uključuju procjenu dostignuća

MOGUĆI OKVIR ZA RAZVOJ KURIKULUMA

Da bi se napravio okvir za razvoj kurikuluma, može se razmatrati osnova koja je data od strane grupe autora Sjeverno-centralne regionalne obrazovne laboratorije iz države Illinois.

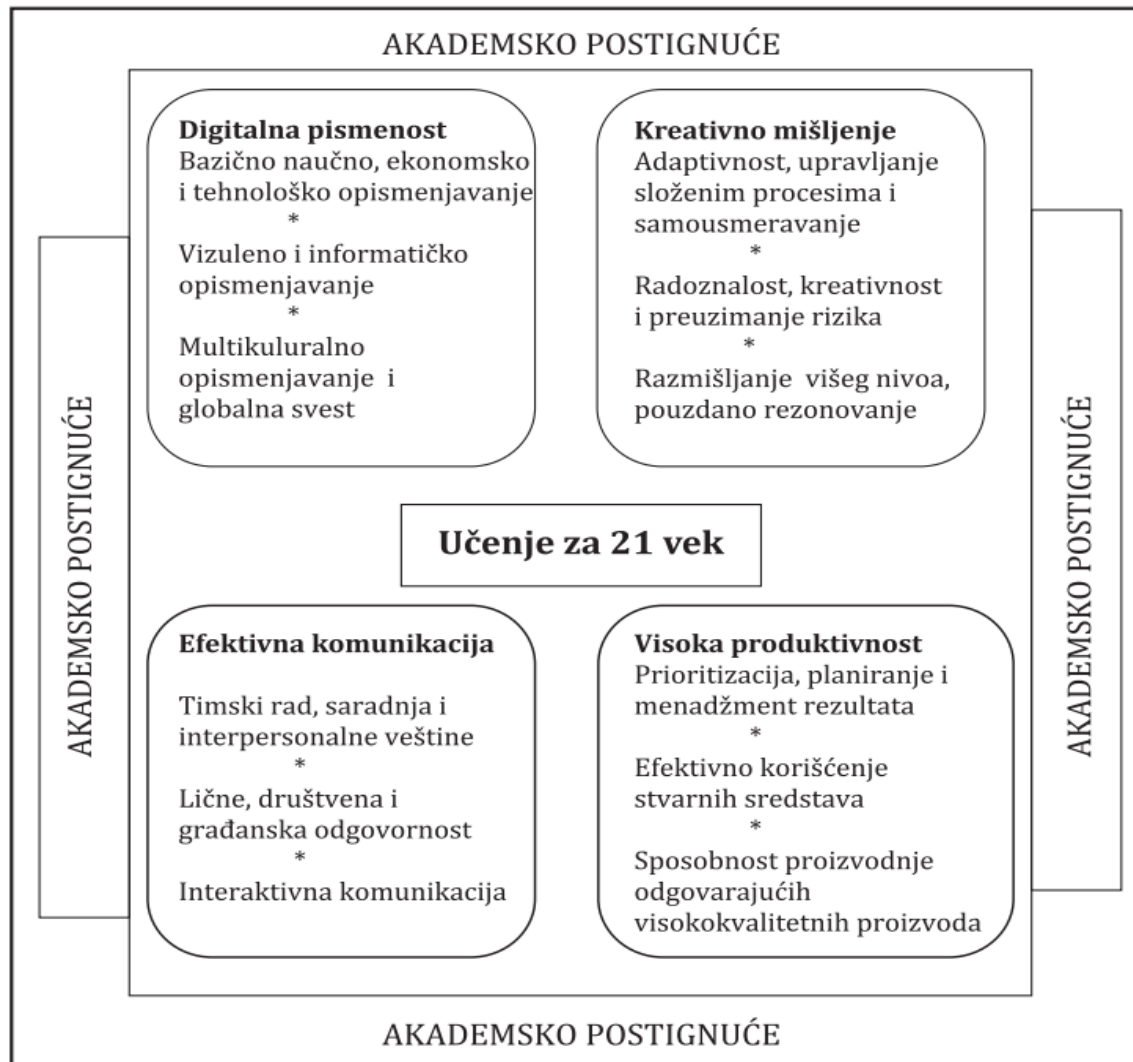
Oni su postavili koncepciju UČENJA ZA 21. VIJEK koja je prikazana na sledećem slajdu.

Ovaj model se bazira na 4 stuba i to:

1. digitalnu pismenost,
2. kreativno mišljenje,
3. efektivnu komunikaciju i
4. visoku produktivnost

Model Učenje za 21. vijek

Smjernice – principi za izradu KURIKULUMA

Neke osnovne smjernice, odnosno principi po kojima se moraju razvijati kurikulumi su:

1. Usaglašenost za izvornim principima Bolonjskog procesa;
2. Praćenje razvoja i napretka visokog obrazovanja u drugim zemljama;
3. Stalno praćenje realizacije programa i osiguranje kvaliteta;
4. Ostvarivanje principa zapošljivosti;
5. Obezbeđivanje atraktivnosti programa.

Redosljed aktivnosti u izradi kurikuluma

- Za potrebe izrade KURIKULUMA neophodno je poštovati sledeće korake-faze i to:
  1. ispitivanje potreba – analiza potreba studenata za koje se kurikulum izrađuje
  2. formulacija ciljeva
  3. izbor sadržaja
  4. organizacija sadržaja
  5. izbor iskustava učenja (metode učenja)
  6. organizacija aktivnosti učenja/poučavanja
  7. Način ocjenjivanja i metode.

TRADICIONALNI PRISTUP ≠ SAVREMENI PRISTUP

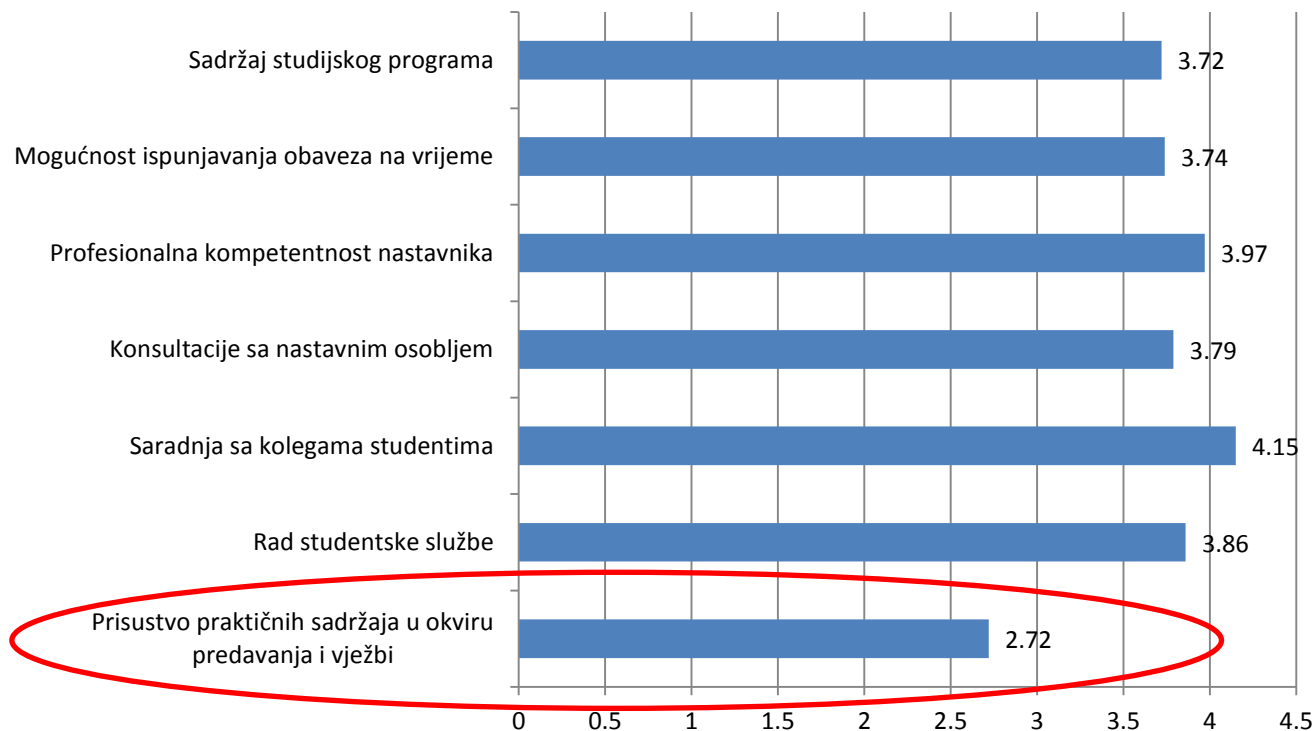
- Kako je i ranije naglašavano, mora se napraviti odklon od tradicionalnog pristupa u kojem su nastavnici davali inpute i definisali kurukulume uglavno shodno svojim kompetencijama i željama odnosno mogućnostima
- Savremeni pristup izradi kurikuluma svakako mora da se fokusira na tome šta student treba da nauči i koje znanje, vještine i kompetencije mora da ima nakon završetka određenog modula ili predmeta.

Izrada kurikuluma sa aspekta Istraživanja diplomiranih studenata

- Interesantno je prikazati iskustva diplomiranih studenata sa dva aspekta a u cilju dorade postojećih kurikuluma i to aspekta:
  1. Odnos stečenih i primijenjenih kompetencija diplomiranih na UCG
  2. Razlika u manjku generičkih kompetencija između diplomiranih kroz dva sistema studija

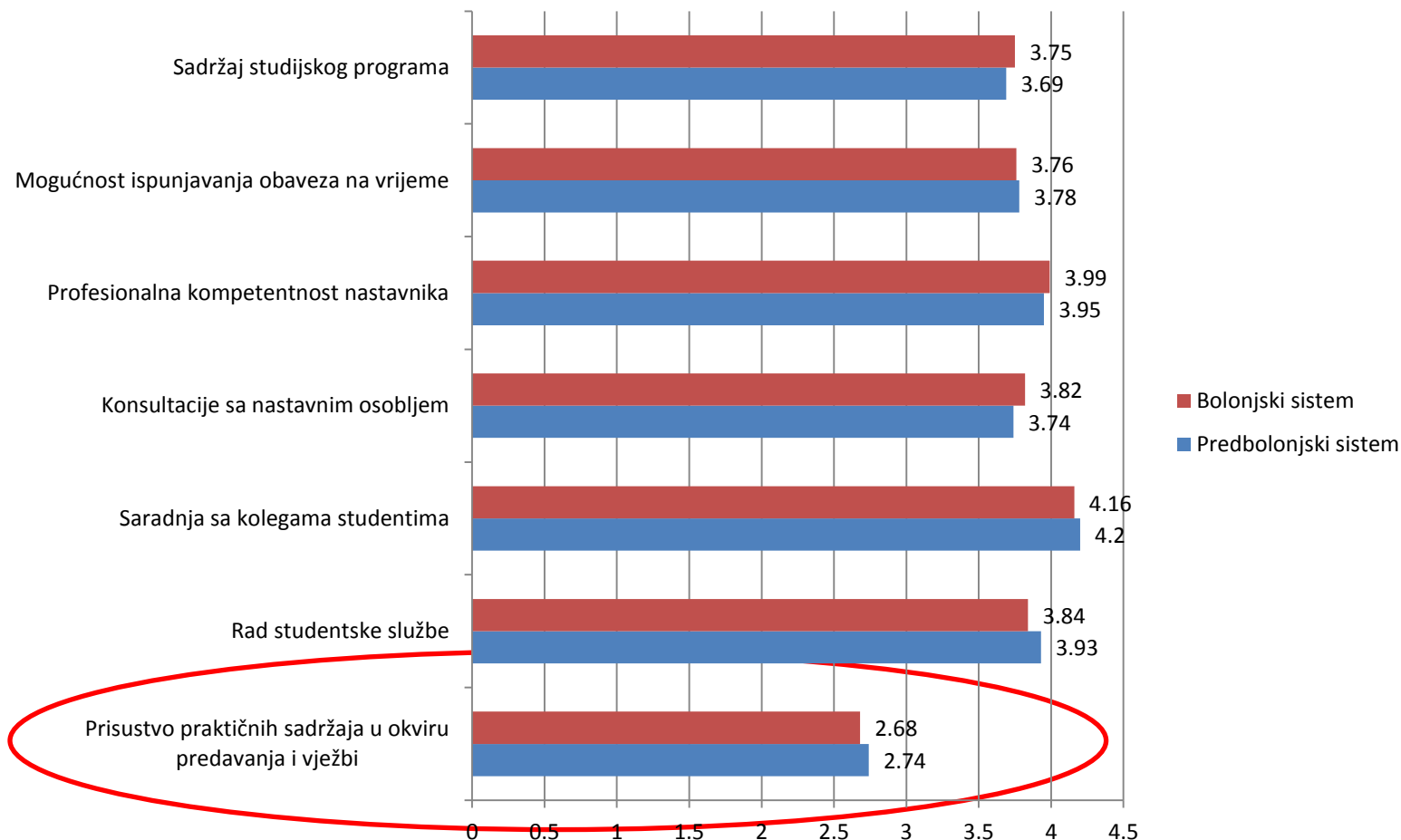
Istraživanje diplomiranih studenata

- Istraživanje koje je obuhvatilo studente koji su diplomirali 2007 i 2012 godine na svim fakultetima UCG, ukazuju između ostaloga i na nezadovoljavajuću ocjenu u smislu kategorije „**PRISUTNOST PRAKTIČNIH SADRŽAJA U OKVIRU PREDAVANJA I VJEŽBI**“ (ocjena 2.72).

- Ukupna ocjena **u pogledu ovog kriterijuma (2.72 za UCG) je znatno ispod ocjena po drugim kategorijama**

Po istom istraživanju za istu kategoriju, **stanje je slično i za predbolonjski i bolonjski režim studija**

Dakle, **diplomirani studenti su prepoznali da praktični sadržaj nije adekvatan ni u periodu predbolonjskog niti bolonjskog načina studiranja**

1. Odnos stečenih i primijenjenih kompetencija diplomiranih na UCG

	Vladanje znanjima vezanim za Vaše studijsko polje ili disciplinu	Vladanje znanjima vezanim za druga studijska polja ili discipline	Sposobnost analitičkog mišljenja	Sposobnost uočavanja sopstvenih praznina u znanju i njihovo premošćavanje	Sposobnost pregovaranja	Sposobnost prilagođavanja novim okolnostima	Sposobnost preuzimanja inicijative	Sposobnost jasnog argumentovanja sopstvenog mišljenja drugima	Sposobnost mobilizacije raspoloživih ljudskih i drugih resursa (liderstvo)	Sposobnost timskog rada	Sposobnost prezentacije ideja i izveštaja pred publikom	Sposobnost pisanja izveštaja, dopisa i dokumenata	Sposobnost rada pod pritiskom	Sposobnost organizacije i planiranja	Sposobnost efikasnog raspologanja vremenom	Sposobnost upotrebe komputera i interneta	Sposobnost generisanja novih ideja i rešenja (kreativnost)	Sposobnost preispitivanja sopstvenih i tuđih ideja	Sposobnost pisane i usmene komunikacije na stranom jeziku	Sposobnost primene stečenih teorijskih znanja i veština u praksi
Arhitektonski fakultet *	-0,158	-0,750	-0,350	-0,350	-0,650	-0,400	-0,300	-0,550	-0,250	-0,100	-0,105	-0,778	0,579	0,167	0,053	0,421	0,526	0,158	-0,526	-0,368
Biotehnički fakultet *	-0,800	-1,200	-0,778	-0,333	-0,889	-0,667	-0,444	-1,000	-0,556	-0,556	-0,556	-1,000	-0,333	-1,000	-0,700	-0,700	-0,778	-0,667	-0,667	-0,667
Ekonomski fakultet	-0,264	-0,389	-0,522	-0,210	-0,478	-0,468	-0,381	-0,371	-0,226	-0,377	0,136	-0,790	-0,628	-0,486	-0,486	-0,526	-0,302	-0,154	-0,353	-0,894
Elektrotehnički fakultet	-0,603	-0,788	-0,581	-0,330	-0,505	-0,509	-0,622	-0,613	-0,518	-0,464	-0,306	-0,882	-0,582	-0,606	-0,651	-0,664	-0,667	-0,523	-0,869	-1,111
Fakultet dramskih umjetnosti *	0,400	0,200	0,600	0,000	-0,200	-0,200	0,000	0,800	0,600	0,000	0,400	1,000	0,000	0,400	0,200	-0,400	-0,200	0,000	0,400	0,000
Fakultet likovnih umjetnosti *	-0,667	-0,333	0,000	-1,000	-1,000	0,000	0,000	-0,333	-0,333	0,333	-0,333	-0,667	0,000	-1,333	-0,667	-0,333	0,000	0,500	0,000	0,333
Fakultet političkih nauka	0,098	-0,852	-0,623	-0,279	-0,459	-0,435	-0,525	-0,410	-0,317	-0,550	-0,169	-0,869	-0,557	-0,542	-0,467	-0,600	-0,328	-0,322	-0,311	-0,617
Fakultet primijenjene	-0,167	-0,600	0,000	0,000	-0,500	0,000	-0,167	0,000	-0,167	-0,167	0,000	-0,600	0,200	0,167	0,000	-0,800	0,000	0,167	-0,800	0,333
Fakultet za pomorstvo	0,028	-0,500	-0,611	-0,086	-0,528	-0,722	-0,611	-0,556	-0,639	-0,853	-0,343	-0,806	-0,889	-0,943	-0,771	-0,735	-0,639	-0,528	-0,972	-0,886
Fakultet za sport i fizičko	-0,063	0,000	-0,063	0,250	-0,375	-0,250	-0,133	-0,333	0,000	-0,250	0,188	-0,375	0,125	0,125	-0,125	0,333	0,125	0,063	-0,133	0,133
Fakultet za turizam i hotelijerstvo	-0,425	-1,081	-0,788	-0,595	-1,150	-0,846	-0,921	-0,868	-0,676	-0,350	-0,316	-0,730	-0,432	-0,919	-1,081	-0,632	-0,838	-0,514	-0,865	-0,974
Farmaceutski fakultet *	-0,571	-0,286	-0,500	0,000	-0,375	-0,143	-0,625	-0,286	-0,286	-0,286	0,143	0,286	0,571	0,429	-0,125	-0,143	0,286	0,143	0,286	-0,429
Filozofski fakultet	-0,596	-0,623	-0,648	-0,596	-0,676	-0,574	-0,648	-0,574	-0,641	-0,646	-0,500	-0,582	-0,489	-0,659	-0,728	-0,394	-0,729	-0,534	-0,293	-0,750
Građevinski fakultet *	0,125	-0,438	0,143	0,467	-0,643	-0,200	-0,200	0,267	-0,333	-0,500	-0,067	-1,000	-0,133	0,000	-0,400	-0,733	-0,200	0,214	-1,200	-0,733
Institut za strane jezike *	-0,100	-0,667	-0,333	-0,333	-0,200	-0,400	-0,900	-0,778	-0,667	-0,778	-1,000	-0,500	-0,100	-0,500	-0,700	-0,800	-1,400	-0,800	-0,100	-0,300
Mašinski fakultet *	-0,063	-0,333	0,000	0,063	0,000	-0,188	-0,188	-0,188	-0,063	0,250	0,067	-0,429	-0,400	-0,200	-0,467	-0,267	-0,333	-0,133	-0,067	-0,400
Medicinski fakultet *	-0,143	-0,286	-0,167	-0,500	-0,357	-0,385	-0,071	-0,308	-0,385	-0,357	0,769	-0,286	0,071	-0,077	0,286	0,143	0,357	-0,231	0,429	-0,214
Metalurško-tehnološki fakultet *	0,200	-0,556	-0,500	-0,667	-0,700	-0,900	-1,200	-0,800	-0,889	-0,700	-1,400	-1,100	-0,700	-1,200	-0,400	-0,700	-1,667	-0,667	-0,444	-0,900
Muzička akademija *	-0,364	0,455	-0,182	0,000	-0,273	-0,364	-0,111	0,273	0,182	0,364	0,273	0,273	0,636	0,273	-0,364	0,100	0,000	0,000	0,000	-0,364
Pravni fakultet	-0,468	-0,864	-0,857	-0,545	-0,762	-0,523	-0,622	-0,628	-0,535	-0,932	-0,386	-1,535	-0,744	-0,707	-0,780	-0,930	-0,651	-0,738	-0,512	-1,310
Prirodno-matematički fakultet	-0,491	-0,615	-0,540	-0,320	-0,712	-0,608	-0,863	-0,769	-0,569	-0,706	-0,882	-1,196	-0,429	-0,820	-0,865	-0,549	-0,615	-0,481	-0,510	-0,942
Studijski program geodezija *	-0,571	-0,429	-0,333	-0,286	0,000	0,000	0,286	0,143	0,000	-0,333	0,833	-0,167	0,167	0,000	0,000	-0,167	0,333	0,333	0,500	-0,333
Učiteljski studij na albanskom	0,000	0,000	0,000	-1,000	-1,000	-1,000	-1,000	-1,000	0,000	0,000	-2,000	-1,000		-1,000	-1,000		-1,000	0,000	-1,000	-1,000
Univerzitet Crne Gore	-0,341	-0,580	-0,533	-0,317	-0,564	-0,503	-0,527	-0,485	-0,410	-0,483	-0,203	-0,780	-0,477	-0,542	-0,575	-0,510	-0,467	-0,342	-0,451	-0,812

Legenda:

-4 (4) – ekstreman prosječan manjak kompetencija (odnosno bvišak)

0 – idealan prosječna podudarnost

-1 do 0 (0 do 1) – relativno mali manjak kompetencija (odnosno višak)

-2 do 2.99 (2 do 2.99) – veliki i ekstremno veliki manjak kompetencija (odnosno višak)

2. Razlika u manjku generičkih kompetencija između diplomiranih kroz dva sistema studija

Značajno je da je manjak kompetencija najviše redukovan za “sposobnost prezentacije ideja”, “sposobnost rada pod pritiskom” i “sposobnost generisanja novih ideja”